

ZALÁN TIBOR

Telegdi Kata ismeretlen levele Balassi Bálinthoz

A 17. sz. utolsó harmadában Kisvárda vára a fejedelmi és főúri udvarok mellett a magyar kulturális élet egyik központi színpada volt. Megfordult deszkáin Északkelet-Magyarország és Erdély értelmiségi rétegének számos vezető szereplője: a Bátorok, Telegdiak, Várdaiak, Szokolyak, Melithek, Dobók, Alaghyak, Nyáryak. Egri katonák, sárospataki papok és tanárok, debreceni orvosok, secretáriusok és gazdatisztek, de járt itt a több vallást is kipróbált Szokoly Miklóssal Ficinót olvasó exjezsovitából keserűen ateistává lett filozófus, Christian Francken, a lengyel királyi történész, Brutus Mihály, vagy „Pallás magyar ivadékainak” legtöbbje, köztük Rimay János. Színház-jellegű építményében, „Szokoly uram táncolóházában” nemcsak a táncot ropták, hanem, miként más főrangú udvarokban zenés dramatikus játékokat is előadhattak. Egy ideig nem kisebb személyiség lakott itt, mint a Várday Mihály özvegyét, Dobó Krisztinát feleségül vevő Balassi Bálint.

De mégsem róluk lett híres a sokat szenvedett, mocsarakkal, szittyókkal, semlyéssel körülölelt váracska, ahol még zöldségeskertet is csak a váron kívüli, magasabb fekvő zombékokon lehetett kialakítani, hanem az „első magyar költőnő”-ről Telegdi Katáról. Akit, egyetlen levelét látván, a hálás utókor fél évszázad alatt Balassi mellé emelt a magyar nyelvű szövegvers létrehozásában. A kiemelkedő intellektusú, nagyműveltségű úrhölgy, bizonyára a szomszéd Balassi *Maga kezével írt könyve* ritmizáló ihletése alapján maga is megpróbálkozott a versszerzéssel. Jóllehet műve még nem került elő, ennyiben rokonítható a társaságban jó hírnévnek örvendő Dobó Jákóbbal is, igen előkelő pályát futott be a magyar irodalomtörténetírásban. Maradt ugyan fenn a neve alatt még 4-5 missszilis levél, de azok nem az ő kezevonását őrzik, még az aláírásukban sem!

Mi, ide alább nevünket szégyenkezve leíró iker-Leiter Jakab-utánzatok, őszintén bevalljuk, dicstelen módon, gonosz indulatok és lila szeszek gőzében, heves nőgyűlölő (mondjuk ki: antifeminista) elszántsággal, az asszonyállatok és egyéb fehérnépek képességeit és tehetségét, minden magasabb szellemi feladatra való alkalmatlanságát megkérdőjeleztük. Eo ipso botorul tettük!

Így volt ez eddig, de mostantól már másképp van: az első magyar költőnőnek verse van! S nem is akármilyen tehetségről tanúságot tevő poetissa lép elő a mű nélküli múlt homályából! Tudós kollégájával és mozgékony szomszédurával versenyre kelve, a Balassi-strófa páncelja mögé bújva, de kortársnőihez hasonlóan

rejtve-feltárva, bátran vallja meg az első magyar férfiköltő iránti lelki, de legfőként testi vonzalmait, vágyakozását!

Miközben kegyetlen iróniával szól a tudós-humanista férj – ne titkoljuk, a versíró Pallas-ivadék Szokoly Miklósról van szó – omni- és egyúttal impotens vitézkedéséről, szomszédasszonyokhoz fordulásáról. Magas fokú érzékenységét nagy tehetőséggel jeleníti meg a testi vágyak fájdalmas képeiben, miközben azt a fojtó erotikával túlfűtött szellemi légkört is megeleveníteni képes, amely őt a várban körülveszi, amelyben élni és szenvedni kényszerül. Őszintén megvallja a távozó költő-vitéz utáni vágyakozásának testi kínjait, szeretné őt újból magához édesgetni. Ebből a vers datálására és szerzettetési körülményeire is következtethetünk, hogy a búcsúvers 1589 táján, Balassi lengyelországi kibújdosása előtt készült. Erre utal a kollégina azon értesülése is, hogy a költő el akarta égetni a verseit, abban a reményben, hogy még az Óceán partjáról is – bárhol legyen az – visszatér kedveséhez.

A legizgalmasabb kérdés már csupán az, hogy miként került elő ez a költőnői léte, elsőseget bizonyító, igen magas színvonalú, kiváló poétikai szervezettségű verszetet. A költőnek és a költeményeknek is megvan a saját sorsuk. A szöveg éppen a szóban forgott Kisvárdában bukkant föl nemléthéből. Színházi napok voltak ott 2011 nyarán, mikor is Z[alán] T[ibor] nevű költő és dramaturg barátunk egy jeles panzióban kapott szállást. Amint ott feküdt ő nagy józanságában, éjfélkor arra riadt, hogy egy szimpatikus nő, a fejét kezében tartva – a sajátját – ébresztgeti, s arra kéri őt, vegye elő ágya alá rejtett laptopját, és legott jegyezze föl, amit neki diktál. Értesülvén ugyanis nagyhírű és jeles tudású költőnk várban-tartózkodásáról, elhatározta, hogy vele fogja megosztani azt a terhes tudását, amely miatt nem lelheti nyugtát az egyébként igen élvezhető túlvilágon. S addig nem is lelheti, míg ezt a nehéz tudást nem adta át az utókornak. Hallván jelesül az első magyar költő kiléte és művészi produkciója körüli vitát a lenti világból, úgy érezte eljött az idő, hogy teljesítse végre barátnője, az ugyancsak Kisvárdában lakott Telegdi Kata testámentumát: ossza meg súlyos tudását, fej nélküli szájhagyomány formájában az utókor egy arra érdemes képviselőjével.

S ekként örökítette ránk a házasságtörésben többszörös visszaesőként kétszer is halálra ítélt, de óriási szerencséjére csak egyszer kivégzett kisvárdai lakos Krucsay Jánosné Tolvay Borbála az első magyar költő ez idáig *egyetlen hiteles* versét. A szöveg eredetije csatolmányként megtalálható a sajtó alá rendezők laptopján. Akik eddigi szertelenségükér' bocsánatot várnak. Kukk Lőrinc!

Jó Bálint uraság,
léptemhez puhaság
én szegín életemben,
hiánya felöltik,
így bennem őrlődik
s nem nyugszik végtelenben,
miként az csillagok,
hajnal ha felragyog,
visszatűnnek aetherben.

Menése homályba
borította árva
elveszejtett lelkeket,
vigalmak idején
az merengés tején
találhatna engemet,
hogya váratlanul
megtérne, s titkomul
ágyamban kérne helyet.

Mert itten szabadul
mindenki, s bolondul
szerelemben kevereg,
csak én harapdálom,
könnyeim közt falom
az kiszáradt kenyeret,
ami egy asszonnak,
kit rég nem apolnak,
undok egy sós kereset.

Egyik itt cicázik,
másik ott monyózik,
sóhajukkal telt a lég,
emitt csak úgy állva,
amott vetett ágyba'
töltődik az sok fehér
személy mind férfival,
szürcsöl, vonódik, fal,
megforgatja fenekét.

Éjszaka nem alszom,
virnyogását hallom
az boldogabb szobáknak,
merthogy az én férjem
nappal, csakúgy éjben,
másoknál elszobázgat,
műveli nagy kedvvel,
mit kelmed is kedvel,
fajtáit szopátásnak.

Az zöld erdőt járva,
oldalra pillantva
a hágásukat látom,
két oldalt lecsordul
nyálam, ahogy fordul
az barátném a fához
támasztva, mint a báb,
szabónál mintabáb,
altestem belerendül.

Az széles mezőkben
jártomban-keltemben
feszt csak búbolásokat
látom, és szenvedek
vinnyogva epedek,
combom közt áradt folyam,
mely hogyha megindul
nem vagyok azon túl
az, ki bírja sorsomat.

Én sem vagyok kőből,
telítődve hévvel
biz sokat hergelődöm,
sötétség, ha beáll
önkezem kalapál
pinámon, alig győzöm
a számat betömni,
erre való holmi,
mi fedte addig szőröm.

Így aztán siessen
vissza, egész testem
égeti a nagy várás,
mert drága férjecském,
néhai bős kecském,
el se húzza majd száját
ha engem megnyergel,
ellátja sok nedvvel
az szám és mellem táját.

Íródott ez a vers
amikor a sors vert
oktalan szüzességgel,
akárha férfikéz
alól az sok merész
szó megjelen és ég el,
ölecském kínjait
pirulva írom itt
vágyam papíron vízjel